

ДІАГНОСТИКА ВІЯВЛЕННЯ РІВНЯ СХИЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПРОЯВУ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

DIAGNOSING THE DETECTION OF THE LEVEL OF STUDENT YOUTH'S PROPENSITY TO VIOLENT BEHAVIOR

Стаття присвячена актуальній проблемі необхідності діагностики виявлення рівня схильності молоді до прояву насильницької поведінки в студентському колективі. У роботі наводяться результати дослідження рівня схильності студентів до прояву насильницької поведінки. Мета розвідки полягає в діагностичному виявленні рівня схильності молодих людей до прояву насильницької поведінки в студентському колективі й проведення аналізу його результатів. Дослідження здійснювалося з використанням таких діагностичних методик: методики діагностики агресивності А. Ассінгера, яка дозволяє визначити, чи коректна молода людина у відношеннях з оточуючими й чи легко їй спілкуватися з ними; методики діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту в спілкуванні за В. Бойком, яка дозволила виявити домінуючі стратегії, а саме: миролюбну, уникнення чи агресію; розробленої авторської анкети «Твоє ставлення до проблеми психологічного насилля», що містила 12 запитань, на які потрібно було дати відповідь, обравши той варіант, котрий найбільше характеризує ставлення до порушеного питання. У результаті проведеного діагностичного дослідження визначено, що більшість студентів педагогічних університетів мають низький і середній рівень схильності до прояву насильницької поведінки, що вказує на необхідність проведення заходів із метою профілактики проявів насильницької поведінки, хоча її рівень прояву не є високим і критичним. На основі результатів діагностичного дослідження розроблено експериментальну соціально-педагогічну програму профілактики, метою якої було попередження та зниження рівня схильності молоді до прояву насильницької поведінки. Завдання означеної програми: сприяти поінформованості щодо проблеми психологічного насилля, його причин і наслідків; знизити рівень агресивності й замкнутості в поведінці; зарадити розвитку здатності до ефективного психологічного захисту в спілкуванні; підвищити впевненість; допомогти розвитку й удосконаленню здібностей попередження та уникнення конфліктних ситуацій, а також побудови конструктивної взаємодії.

Ключові слова: насильницька поведінка, студентський колектив, експериментальна соціально-педагогічна програма, профілактика.

The article is devoted to the topical problem of diagnosing the detection of the level of youth's propensity to violent behavior in the student body. The paper presents the results of a study of the level of students' susceptibility to violent behavior. The article aims at diagnostic detecting the level of youth's propensity to violent behavior in the student body and analyzing its results. The study was carried out using the following diagnostic methods: A. Assinger's method of diagnosing aggression, which allows to determine whether a young person is correct in relations with others and whether it is easy for them to communicate with others; methods of diagnosing the dominant strategy of psychological protection in communication according to V. Boiko, which allowed to identify the dominant strategies, namely: peace-oriented, avoidance or aggression; the author's questionnaire "Your attitude to the problem of psychological violence" was developed, it contained 12 questions that had to be answered by choosing the option that best describes the attitude to the question. As a result of the summative experiment, it was determined that most students of pedagogical universities have a low and medium level of susceptibility to violent behavior, which indicates the need for measures to prevent violent behavior, although its level is not high and critical. Based on the results of the diagnostic study, an experimental socio-pedagogical prevention program was developed, its purpose was: to prevent and reduce the level of propensity of young people to violent behavior. Objectives of this program were: to promote awareness of the problem of psychological violence, its causes and consequences; to reduce the level of aggression and isolation in behavior; to develop ability to effective psychological protection in communication; to increase confidence; to develop and improve skills of preventing and avoiding conflict situations, as well as building constructive interaction.

Key words: violent behavior, student body, experimental socio-pedagogical program, prevention.

УДК: 378: 37.091.12:36-051
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.24>

Віцукасва К.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Леонова В.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Серед актуальних проблем, які найчастіше зустрічаються в молодіжному середовищі та потребують своєчасних профілактичних заходів можна виділити схильність до різних видів насильства. Проблема психологічного насилля має гострий характер нині у всьому світі через загострення соціально-економічної ситуації.

Школярі віком від 14 до 17 років знаходяться під пильним наглядом зі сторони класного керівника, який знаходиться в постійному контакті з учнями може виявити наявну проблему насилля

і звернувшись до соціального працівника або шкільного психолога та спільними зусиллями вирішити проблему. Якщо розглядати студентське середовище, то проблема психологічного насилля має більш прихований характер та є менш помітною для інших учасників освітнього процесу, така ситуація зумовлена віковими характеристиками (18–35 років). Частіше всього студенти самостійно намагаються подолати таке явище без залучення сторонньої допомоги з боку куратора або викладачів. Саме це призводить до того, що проблема психологічного насилля існує протягом всього

періоду навчання або до того моменту поки «кривдник» і «жертва» знаходяться в одному закладі та негативно впливає на процес засвоєння знань, побудову міжособистісних взаємовідносин в студентській академічній групі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема психологічного насильства в різних його проявах є однією з найбільш обговорюваних серед закордонних і вітчизняних науковців. На основі ряду проведених досліджень було встановлено, що агресія тісно пов'язана з насильством і визначається як підґрунтя, серед зарубіжних вчених, які отримали такі результати, можна виокремити таких: А. Бандуру, Р. Берона, А. Браун, К. Бютнер, Дж. Доллард, Н. Міллера, А. Мічерліх, О. Маурер та інших. Над розробкою й впровадженням програм з профілактики шкільного насильства працювали: Р. Новоко, Д. Ольвеус, А. Пікас, Е. Роланд, Е. Руланн, К. Салміваллі, П. Хайнеманн та інші. Важливим у вивченні феномену агресії став внесок пострадянських вчених, які намагалися з'ясувати особливості агресивної поведінки осіб різного віку, серед яких: Г. Андреева, М. Дерешкявічус, І. Маковська, О. Реан, Л. Семенюк, А. Стаценко, О. Хренікова, С. Шебанова й інші. Прояви насильства в освітньому середовищі стали предметом наукових досліджень відомих учених, як: М. Алексеєнко, К. Дамбах, Є. Дубровської, Я. Колодзейчик, К. Коруби, О. Маланцевої тощо.

Вагомий внесок у вивчення проблеми мобінгу зробили такі вчені Д. Білих-Силаєв, Л. Гаращенко, І. Гуліс, С. Дружилов, В. Казанська, О. Качмар, А. Колот, Л. Кондратенко, Н. Мицкевич, О. Сердюк, В. Толстоног, О. Трюхан та інші.

К. Платонов вважає, що «агресивність як психологічне явище, що виражається у прагненні до насильницьких дій у міжособистісних стосунках, може бути властивістю особистості і навіть рисою характеру як результат недостатнього виховання чи симптомом психічного захворювання» [1, с. 7].

Агресивна й насильницька поведінка – це цілеспрямований руйнівний поведінковий акт, що суперечить нормам і правилам співіснування людей в суспільстві, яка завдає шкоди об'єктам насильницького нападу, заподіює фізичний збиток людям, викликає у них психічний дискомфорт (негативні переживання, стан напруженості, страху, пригніченості) [6, с. 94].

Мета статті полягає в діагностичному виявленні рівня схильності студентської молоді до прояву насильницької поведінки й проведенні аналізу його результатів.

Виклад основного матеріалу. Діагностичне дослідження проходила в три етапи. На першому етапі дослідження з метою визначення рівня агресивності молодих людей використано методику діагностики агресивності А. Ассінгера [3, с. 194–196], яка дозволяє визначити, чи коректна людина у відношеннях з оточуючими і чи легко

їй спілкуватися з ними. Опитувальник містив 20 запитань, ознайомившись з якими потрібно було обрати та підкреслити найбільш підходящий варіант відповіді. У дослідженні взяли участь студенти факультету початкового навчання Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського» в кількості 50 осіб.

Результати проведеного дослідження за опитувальником дало можливість визначити, що в більшості студентів – 74% виявлено миролюбність. Такі студенти можуть характеризуватися недостатньою впевненістю у власних силах і можливостях, але це зовсім не означає, що вони, як «травичка», яка гнеться під будь-яким вітерцем. Та все ж таки більше рішучості не зашкодить.

Незначна кількість студентів, а саме 16% мають помірний рівень агресивності, який проявляється незначною агресією, такі студенти цілком успішно йдуть по життю, завдяки достатньому рівню здорового честолюбства та самовпевненості.

Також невелика кількість студентів проявляють замкнутість, а саме 10%. Це є свідченням того, що таким молодим людям не властиві спалахи агресивності, часто вони пригнічують їх дуже ретельно.

Наступним етапом дослідження було виявлення домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні, а саме: миролюбну, уникнення чи агресію. Для цього було запропоновано студентам пройти методику діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні за В. Бойком [8]. Така методика складалася з 24 запитань, прочитавши які потрібно було дати відповідь обравши той варіант відповіді, який був найближчим.

Результати отримані після обробки результатів опитувальника дав можливість розглянути виявлення психологічного захисту у спілкуванні молодих людей з точки зору трьох домінуючих стратегій.

Стратегія миролюбності характерна для переважаючої кількості студентів, а саме 76%. У такому випадку ця стратегія передбачає партнерство та співробітництво, вміння йти на компроміси, поступатися та бути піддатливим, готовність жертвувати деякими своїми інтересами задля головного – збереження гідності. У деяких випадках це означає пристосування, прагнення поступатися натиску партнера, не загострювати стосунків і не вступати в конфлікти, щоб не випробувувати своє «Я». Саме така стратегія найефективніша й оптимальна для всіх людей, оскільки ґрунтується на повазі до особистості іншої людини.

Стратегія уникнення виявлена у невеликій кількості опитаних, а саме в 14%. Не можна сказати про сто відсоткову ефективність такої стратегії, але можна спостерігати певні позитивні риси такі як, економія інтелектуальних або емоційних ресурсів. Такі люди звично без бою уникають чи залишають зони конфліктів та напружень, коли їх «Я» підпадає під «атаки». Водночас спостеріга-

ється відкритість, мінімальна витрата енергії емоцій та мінімальне напруження інтелекту. Молоді люди можуть так діяти у випадку якщо мають слабку вроджену енергію: бідні та ригідні емоції, посередній розум, в'ялий темперамент. Така стратегія є ефективною у випадку, якщо вона не має патологічний характер, не впливає на рівень психологічного захисту особи й дозволяє людині оцінюючи ситуацію для її ефективно вирішення дотриматися такого напрямку для уникнення загошення ситуації.

Ще одна стратегія агресії, яка притаманна незначній кількості опитаних молодих людей, а це 10%. Така стратегія психологічного захисту суб'єктивної реальності особистості, діє на основі інстинкту. Людей з такою стратегією психологічного захисту у спілкуванні можна з легкістю ідентифікувати зі сторони, оскільки агресія в їх спілкуванні часто зустрічається і легко відтворюється. Часто можна побачити ззовні тендітну дівчину, яка має на перший погляд гарні манери, але в ситуації комунікативної взаємодії демонструє риси агресивності, які можуть посилюватися у випадку зростання загрози для її суб'єктивної реальності. Такі люди часто і з легкістю можуть перейти на агресивний тон у буденній ситуації, яка на їх думку є неприпустимою, неправильно такою що суперечить їх поглядам.

Також проведено діагностичне дослідження з метою виявлення рівня схильності молодих людей до психологічного насилля. Для цього було розроблено авторську анкету «Твоє ставлення до проблеми психологічного насилля», яка містила 12 запитань на які потрібно було дати відповідь обравши той варіант, який найбільше характеризує ставлення до поставленого питання.

Апробувавши означену методику, виявлено, що більшість опитаних мають низький рівень схильності до психологічного насилля (84%). Невелика кількість опитаних, а саме в 16% мають середній рівень схильності до психологічного насилля, що вказує на необхідність проведення заходів із метою профілактики психологічного насилля.

Висновки. Отже, проаналізувавши результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що невелика кількість студентів має схильність до психологічного насилля, хоча її рівень не є високим і критичним.

Частіше всього молоді люди, які схильні до психологічного насилля мають ряд проблем пов'язаних зі взаємостосунками з найближчим оточенням, сімейним оточенням, особистісні проблеми, нестійкість нервових процесів, виникнення серйозних конфліктів через, які можуть перебувати в депресивному стані, вдаватися до саморуйнівної поведінки, страждати від різних форм залежностей. До таких молодих людей слід ставитися уважно, більше приділяти уваги, спілкуватися, та допомагати у вирішенні їх проблем.

Студенти, яка брала участь у дослідженні серйозно поставилися до завдання, це дало можливість виявити тих осіб, які схильні до прояву психологічного насилля та спланувати подальші дії для зміни все на краще.

На основі результатів діагностичного дослідження розроблена й реалізована соціально-педагогічна програма профілактики, метою якої було: попередження та зниження рівня схильності до прояву насильницької поведінки серед студентської молоді. Завдання означеної програми: сприяння поінформованості щодо проблеми психологічного насилля, його причин та наслідків; зниження рівня агресивності та замкнутості у поведінці; розвиток здатності до ефективного психологічного захисту у спілкуванні; підвищення впевненості; розвиток та удосконалення здібностей попередження та уникнення конфліктних ситуацій, а також побудова конструктивної взаємодії.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Перспективою подальшого дослідження є перевірка ефективності розробленої соціально-педагогічної програми профілактики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко В.В. Трудные характеры подростков: развитие, выявление, помощь. Санкт-Петербург : Сударья, 1998. 326 с.
2. Віщукаєва К.М., Ганчева Л.Ф. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з профілактики насилля щодо дітей. *Науковий вимір соціальних та педагогічних проблем сьогодення* : збірник наукових праць / редкол. І.М. Богданова та ін. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. С. 35–41.
3. Галузяк В.М., Холковська І.Л. Діагностичний інструментарій класного керівника. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. 304 с. С. 194.
4. Ильин Е.П. Насилие как психологический феномен. *Вестник Герценовского университета*. 2013. № 1. С. 167–174.
5. Макарова Е.А., Макарова Е.Л., Махрина Е.А. Психологические особенности кибербуллинга как формы интернет-преступления. *Психологический журнал*. 2016. Т. 13. № 3. С. 293–311.
6. Орос О.Б. Агрессивна та насильницька поведінка серед дітей підліткового віку *Вісник НТУУ «КПІ»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 2 (38). С. 90–96.
7. Попередження насильства у закладах освіти. Методичний посібник для педагогічних працівників. Київ, 2019. 103 с.
8. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методика и тесты : учебное пособие. Самара : Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2004. 672 с.
9. Собко Г.М. Відмінність поняття психологічного та психічного насильства від примусу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 80–82.
10. Шевцова О.М., Синчук В.В. Я-концепція як чинник вибору стратегії поведінки у конфлікті осіб юнацького віку. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень* : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 21 листопада 2019 р. Київ, 2019. С. 194–198.